

MAKSUD ŞEYHZÂDE: ÇOCUKLUK ORTAMININ YAZARIN ŞAHSİYETİNİN ŞEKİLLENMESİNDEKİ ROLÜ

Rafiyeva Ruxshona To‘lqinovna
Taşkent Devlet Ulaştırma Üniversitesi
2. sınıf öğrencisi

Özet. *Bu makalede, Özbek edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biri olan Maksud Şeyhzâde'nin çocukluk dönemi ve ilk eğitim yılları ele alınmaktadır. Çalışmada yazarın aile ortamı, manevi gelişimine etki eden faktörler ve genç yaşlardan itibaren bilim ile edebiyata duyduğu ilgi analiz edilmektedir. Ayrıca Şeyhzâde'nin ilk eğitim süreci, öğrenim gördüğü okullar ve bu dönemin onun sonraki edebi faaliyetlerine etkisi bilimsel kaynaklar temelinde incelenmektedir.*

Anahtar kelimeler: *Maksud Şeyhzâde, çocukluk yılları, Oqtaş, ilk eğitim, edebiyata yönelme, pedagoji semineri, yaratıcı gelişim.*

Аннотация. *В данной статье освещаются детство и ранние годы обучения Максуда Шейхзаде, одного из крупнейших деятелей узбекской литературы. В ней анализируются семейная среда автора, факторы, повлиявшие на его духовное развитие, а также его интерес к науке и литературе с раннего возраста. Кроме того, на основе научных источников рассматриваются ранний образовательный процесс Шайхзаде, школы, которые он посещал, и влияние этого периода на его последующее творчество.*

Ключевые слова: *Максуд Шейхзаде, детские годы, Акташ, раннее образование, вступление в литературу, педагогическая семинария, творческое становление.*

Abstract. *This article sheds light on the childhood and early educational years of Maksud Sheikhzade, one of the major figures of Uzbek literature. It analyses the author's family environment, the factors that influenced his spiritual development, and his interest in science and literature from a young age. Furthermore, Sheikhzade's early educational process, the schools he attended, and the influence of this period on his subsequent creative work are examined based on scholarly sources.*

Keywords: *Maksud Sheikhzade, childhood years, Aktash, early education, entry into literature, pedagogical seminary, creative formation.*

Maksud Ma'sumbek oğlu Şeyhzâde 7 Kasım 1908 tarihinde Azerbaycan'ın Gence vilayetine bağlı Ağdaş şehrinde aydın bir ailede dünyaya gelmiştir. O dönemde Kafkasya bölgesi Rus İmparatorluğu'nun egemenliği altındaydı; daha sonra ise Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği'nin bir parçası hâline gelmiştir. Bu nedenle Şeyhzâde'nin doğup büyüdüğü ortam siyasal, toplumsal ve kültürel açıdan oldukça karmaşık bir döneme rastlamaktadır. Oktaş şehri o yıllarda ticaret ve zanaatkârlığın önemli merkezlerinden biri sayılıyordu. Ayrıca burada kültür ve bilim gelişmiş, çok sayıda aydın yaşamıştır. Böyle bir ortamda dünyaya gelen geleceğin şairinin kaderinin edebiyat ve bilimle yakından bağlantılı olması oldukça doğaldı.

Maksud Şeyhzâde'nin babası Ma'sumbek Şihliyev bir doktordu ve kendi döneminin ileri görüşlü aydınlarından biri olarak tanınırdı. O yalnızca tıp alanıyla uğraşmakla kalmaz, aynı zamanda tarih, felsefe, edebiyat ve sanatla da ilgilenirdi. Bu nedenle Şeyhzâde çocukluğunu aydın bir çevrede geçirdi. Annesi Fatima Hanım ise eğitilmiş ve aydın bir kadındı. Ailede çocukların yetişmesine, özellikle de onların manevi ve ilmî gelişimine büyük önem verirdi. Ebeveynleri Maksud Şeyhzâde'de bilime ilgi, güzelliği anlama ve takdir etme duygularını geliştirmeye çalışmışlardır. Bunun yanı sıra ailede dönemin ünlü şair ve yazarlarının eserleri okunur, aydınların katıldığı sohbet meclisleri düzenlenirdi. Şeyhzâde'nin çocukluk ortamında Azerbaycan edebiyatının büyük temsilcileri Nizâmî Gencevî, Hâkânî, Fuzûlî; Fars-Tacik edebiyatından Ömer Hayyam, Hâfız, Sa'dî; Rus edebiyatından Puşkin ve Lermontov; Avrupa edebiyatından ise Şekspir gibi sanatçıların eserleri sık sık anılırdı. Bu nedenle o, küçük yaşlardan itibaren farklı halkların kültürel mirasıyla tanıştı. İşte bu eğitim ve ortamın etkisiyle Maksud, bilgiye susamış, zeki, yeniliğe açık ve toplumda meydana gelen olayların özünü anlamaya çalışan bir genç olarak yetişmiştir.

Genç Maksud çok erken yaşlarda şiire ilgi duymaya başladı. İlk başlarda anne ve babasının okuduğu şiirleri ezberler, daha sonra kendisi de küçük dizeler yazmayı denerdi. Okul yıllarında arkadaşları onu şiir yazmaya meraklı bir çocuk olarak tanıyordu. Şeyhzâde'nin çocukluk dönemindeki kültürel ortam onun ilgi alanlarını

daha da genişletti. Bir yandan Doğu edebiyatı ve tarihî rivayetler, diğer yandan Rus ve Avrupa edebiyatına ait eserler onun dünya görüşünü zenginleştirdi. Bu durum daha sonra onun sanatında özgün bir sentezin — Doğu’ya özgü felsefî düşünce ile Batı’ya özgü dramatik biçimlerin birleşmesinin — ortaya çıkmasına yol açtı. Gençliğinden itibaren tiyatro sanatına da ilgi duyan Şeyhzâde, okulun sahne kulüplerine aktif olarak katılmış ve çeşitli oyunlarda rol almıştır. Bu deneyim onun ileride dramaturji alanında önemli eserler ortaya koymasında büyük rol oynamıştır.

Maksud Şeyhzâde ilk eğitimini doğduğu şehir Ağdaş’daki “Ahmediye” okulunda almıştır. Bu okul Doğu ve Batı eğitim geleneklerinin bir sentezine dayanıyordu: bir yandan Kur’an, Arap ve Fars edebiyatı öğretilirken, diğer yandan Rusça dersler de verilmekteydi. Daha sonra ise 1906 yılında Muhtar Efendi tarafından açılan “Rüşdiye” okulunda eğitime devam etmiştir. Ünlü Azerbaycan yazarı ve toplum adamı Nariman Narimanov 1918 yılında hizmet göreviyle Oktaş’a geldiğinde düzenlenen bir etkinlikte 10 yaşındaki Maksud kendi şiirini okumuş ve bu olay onun dikkatini çekmiştir. Böylece Nariman Narimanov’un tavsiyesi üzerine “Kommunist” gazetesinin 21 Aralık 1921 tarihli sayısında 13 yaşındaki Maksud’un üç şiiri yayımlanmıştır.

Maksud Şeyhzâde’nin hayatının sonraki dönemi Bakü’deki “Darülmualimin” (Pedagoji Semineri)nde geçmiştir. Bu eğitim kurumunda edebiyat, tarih, felsefe ve pedagoji alanlarında derin bilgiler edinmiştir. Hüseyin Cavid ve Abdulla Şaik gibi aydın öğretmenlerin derslerini dinlemesi ve onların milliyet, edebiyat ve Türkçülük fikirlerini benimsemesi, Maksud Şeyhzâde’nin olgun bir şair olarak yetişmesinde önemli rol oynamıştır. 1925 yılında seminariyi bitirdikten sonra kısa bir süre Derbend okullarında öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenlik faaliyetleri sırasında da edebî çalışmalarını sürdürmüştür. O yıllarda yazdığı şiirlerde gençlik romantizmi, ilim ve aydınlanma arzusu, halkın zor yaşamı ve geleceğe dair umutlar yansıtılmaktadır.

Şeyhzâde edebî faaliyetlerine çok genç yaşlarda başlamıştır. İlk şiirleri yerel gazete ve dergilerde yayımlanmaya başlamıştır. İlk eserlerinde milliyetçilik, aydınlanmacılık ve hümanizm ruhu güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Daha sonra edebiyatla ciddi biçimde ilgilenmeye karar vermiş ve çeşitli edebî çevrelere, genç yazarların toplantılarına katılmıştır. Onun yeteneği kısa sürede aydın çevreler tarafından da kabul edilmiştir. Çocukluk döneminde oluşan ilgi alanları, aydın bir

aileden aldığı eğitim ve okuduğu kitaplar onu ilerleyen yıllarda yalnızca bir şair ve dramaturg değil, aynı zamanda bir edebiyat araştırmacısı olarak da tanıtmıştır.

Sonuç olarak, Maksud Şeyhzâde'nin çocukluk ve ilk eğitim yılları onun sonraki hayatını ve edebî faaliyetini belirleyen temel bir dönem olarak değerlendirilebilir. Oktaş'ta aydın bir ailede doğması, Doğu ve Batı edebiyatıyla tanışması, okul ve seminari yıllarında sağlam bir eğitim alması sayesinde Şeyhzâde genç yaşlardan itibaren edebiyat ve sanatla iç içe olmuştur. Bu nedenle o, daha sonra Özbek edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olarak tarihte silinmez bir iz bırakmıştır.

REFERANSLAR:

1. “İki xalqın oğlu Maqsud Şeyxzade”, Bakı, Elm ve tahsil-2019, 3-6.
2. “Maqsud Shayxzodaning adabiy merosi va zamonaviylik”, Taşkent, 2020, s. 5–7.
3. <https://arboblar.uz/uz/people/shejkhzade-maksud-magsumbekovich>
4. <https://oz.sputniknews.uz/20231030/maqsud-shayxzoda-biografiya-40453635.html>